MEVZÛ'ÂTU'L-'ULÛM'DA YER ALAN ÖNEMLİ BİR TERCÜME HATASININ TASHÎHİ

Celaleddin DİVLEKÇİ(*)

Özet: ***Bu çalışma XVI. Yüzyıla ait bir tercüme olan Mevzû'âtu'l-'Ulûm'da yer alan bir çeviri yanlışını ele almaktadır. Tercüme Kemâleddin Mehmed Efendi (1031/1621) ye aittir. Konu basit bir tercüme yanlışı olmanın ötesinde, el-Fîrûzâbâdî (817/1414) gibi bir ilim adamının ve yaşadığı çevrenin tartışmalı bir şahsiyet olan İbnu'l-'Arabî'ye (638/1240) bakış açısını ters düz edecek türdendir. İki tarihî şahsiyet hakkında bir dizi yanlış hüküm ve bilgi içeren bu tercüme yanlışına sebep olan kaynak metne ait dil unsurları incelenmiştir. Bu bağlamda sözkonusu yanlışın ortaya çıkmasında, Arapça metnin gramer ve cümle yapısı açısından ne gibi olumsuzluklar içerdiği, o metnin kaynağı konumundaki diğer metinler dikkate alınarak ortaya konmuştur.***

Anahtar Kelimeler: ***Mevzû'âtu'l-Ulûm, el-Fîrûzâbâdî, İbnu'l-'Arabî.***

THE CORRECTION OF A CRITICAL TRANSLATION ERROR IN MAWDÛ'ÂT AL-'ULÛM

Abstract: ***This paper examines a translation error that took place in Kemaleddin Mehmet Efendi's (1031/1621) Mawdû'ât al-'Ulûm. Since the translation of Kemaleddin Mehmet Efendi reversed the meaning of the original text, Miftâh al-Sa'âda written by Taşköprizâde (d.969/1561) and represented al- Fîrûzâbâdî's view of Ibn al-'Arabî in total contrast, the matter does not remain just as a simple translation error. Having looked in to the original sources, the author identified grammatical errors that led translator to make such misjudgements in his translation and reached a different conclusion about al- Fîrûzâbâdî and Ibn al-'Arabî.***

Key words: ***Mawdû'ât al-'Ulûm, al-Fîrûzâbâdî, İbn al-'Arabî.***

Tarihî açıdan ne kadar geriye gidersek gidelim, insanoğlunun yaşadığı her dönemde çeviri eylemine ve bu eylemle ilgili kavramlara rastlarız. Kaynaklarda İ.Ö. iki binli yıllardan itibaren çeviri işinin bir meslek olarak icra edildiğini biliyoruz.(1)

Çevirinin bir sanat türü olarak ele alınıp, sistemli bir şekilde incelenme dönemi, Yunanlı bilgin Livius Andronicus (İ.Ö. 280-207) dönemine rastlar.(2)

(*) Arş. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü.

(1) Aktaş, Tahsin, ***Çeviri İşlemine Genel Bir Bakış***, Ankara, 1996, s. 9.

(2) Aktaş, ***a.g.e.***, s.10; Krş. Savory, Theodore, ***Tercüme Sanatı***, Çeviren: Hamit Dereli, İstanbul, 1994, s.42.

Aşağı yukarı V. Yüzyıldan XV. Yüzyıla kadar devam eden orta çağda Hristiyanlığın yayılması bu etkinliğin gelişmesinde en önemli itici güç olmuştur.[3]

XVI. yüzyıla gelindiğinde ise, Avrupa'da çeviri hareketi yeni bir anlam kazanır; Martin Luther 1522-1534 yılları arasında ilk kez İncil'in tamamını, anlaşılabilirlik esasına dayanarak, Almancaya çevirmiştir.[4]

Aynı yüzyılda Osmanlı Türkiye'sinde de Arapçadan Türkçeye bazı kitaplar çevrilmiştir.[5] Bunlardan birisi ve belki de en önemlisi Taşköprîzâde Ahmed b. Mustafa (Ö.969/1561)'ya ait, bir tür ilimler ansiklopedisi olan *Miftâhu's-Seâde ve Misbâhu's-Siyâde fî Mevzû'âti'l-Ulûm* adlı eserdir. Eser, müellifin oğlu Kemâleddin Mehmed Efendi (Ö.1031/1621) tarafından 1597'de bir takım ilavelerle[6] Türkçeye tercüme edilmiştir. Tercüme XIX. yüzyılın sonlarında (h.1313/1895) yılında *İkdâm Gazetesi* sahibi Ahmed Cevdet tarafından İstanbul'da iki cilt hâlinde neşredilmiştir. Söz konusu tercüme Mümin Çevik tarafından da *İlimler Ansiklopedisi* adıyla sadeleştirilerek günümüz Türkçesine çevrilmiş ve 1975 yılında yayınlanmıştır.[7]

Bir tercümede görülebilecek her hatanın tashihe ya da tenkide konu yapılmayacağı bilinen bir gerçektir. Bu bakımdan üzerinde duracağımız tercüme yanlışının ilmî açıdan hayatî bir önemi haiz olduğunu belirtelim. Bunun yanı sıra eserin XVI. yüzyıla ait bir eser oluşu ve günümüz Türkçesine de çevrilmiş olması konunun önemini bir kat daha artırmaktadır.

Ele aldığımız konu bir tercüme tenkidinden ziyade bir yanlışın tashihi olduğu için; tercüme kuramları ya da bir tercüme tenkidinde hangi normların dikkate alınması gerektiği gibi hususlar üzerinde durmak yerine, mütercimin kimliğine ve ilmî yeterliliğine kısaca temas edip daha sonra tercüme yanlışının orta-

---

(3) Aktaş, *a.g.e.*, s.12; Krş. Savory, *a.g.e.*, s.45.

(4) Aktaş, *a.g.e.*, s.21-22.

(5) Bu eserlere örnek olarak, III. Murad'ın emriyle Kâdî Abdurrahman tarafından Türkçeye çevrilmiş olan Ahmed b. Alî er-Rammâl'e ait ***Kânûn fi'd-Dunyâ***; I. Selim'in torunu İskender Paşazâde Osman Şah adına Mahmûd Hatib er-Rûmî tarafından Türkçeye çevrilmiş olan Sirâcuddîn Ömer b. Alî el-Verdî'ye ait ***Hadâratu'l-Acâib ve Cerîdetu'l-Garâib*** adlı eserler sayılabilir. Geniş bilgi için bkz. Adnan Adıvar, ***Osmanlı Türklerinde İlim***, İstanbul, 1982, s.110-111.

(6) Mütercimin tamamlayıcı mahiyette vermiş olduğu bilgilere örnek olarak bkz. Taşköprîzâde, ***Mevzûatu'l-Ulûm Tercemesi***, Tercüme: Kemâleddin Mehmed Efen-di, Derseâdet, 1313, II, s.24, s.203

(7) Üzülerek belirtelim ki adı geçen sadeleştirme adeta bir yanlışlar yumağıdır. Öyle ki en meşhur şahıs ve kitap isimleri dahi yanlış okunmuştur. Arapçayı ve Osmanlı Türkçe'sini yeterince bilmemekten kaynaklanan hatalar ise müstakil bir eleştiri konusu olacak kadar çoktur. Örnek için bkz. Taşköprüzade, ***Mevzûatu'l-Ulûm İlimler Ansiklopedisi***, Sadeleştiren: Mümin Çevik, İstanbul, 1975, II, s.114, s.116.

ya çıkmasına sebebiyet veren amiller üzerinde duracağız. Bu çerçevede çeviri bilim açısından hedef dil konumunda olan Türkçe metinle, kaynak dil olan Arapça metni ve bu metnin kaynağı konumunda olan diğer metinleri karşılaştıracağız.

Mütercim Kemâleddîn Efendi ilmiyye sınıfından bir aileye mensup olup, oldukça iyi bir tahsil görmüştür. Şeyhu'l-İslâm Ebu's-Suûd Efendi (Ö.982/1574) başta olmak üzere devrin belli başlı hocalarından ders almıştır. Sırasıyla müderrislik, kadılık, Anadolu ve Rumeli Kazaskerliği gibi görevlere getirilen Kemâleddîn Efendi'nin Arapça şiir yazacak kadar bu dile vakıf olduğu ifade edilmektedir.[8]

Söz konusu yanlışa göre; tanınmış filolog el-Fîruzâbâdî'nin (Ö.817/1414) yaşadığı dönemde çevresindeki halk kitlesi[9], mutasavvıf İbnu'l-Arabî'nin (Ö.638/1240) fikirlerine karşı çıkmış, el-Firuzâbâdî de aslında İbnu'l-Arabî'nin görüşlerini benimsediği halde, sırf halkla ters düşmemek için, İbnu'l-Arabî'yi tenkit eder gözükmüştür. Tercüme metni şu şekildedir:

"Ol zemânda ki İbn-i Arabî'nin makâlesi Yemen'de iştihâr buldi. Ol makâle cihetinden Hazreti İbn-i Arabî'ye dahl idüb (ve) ta'yîb iderdi. Amma maksadı ol uluvv-i makâm ile ânları ol makâlede ithâm değildi. Lâkin halk ile mudârâta mâil olmakla zâhir ol makâlâta kâil olmaz idi."[10]

Günümüz Türkçesi ile ifade edersek; "Yemen'de İbnu'l-Arabî'nin görüşleri yayılmaya başlayınca, bu görüşlerinden dolayı İbnu'l-Arabî hakkında ileri-geri konuşurdu. Yalnız asıl kasdı, İbnu'l-Arabî'yi kötülemek ve küçük düşürmek değildi. Kendisi bu fikrileri kabul etse bile halkla olan münasabetleri yüzünden (halkın hatırına) İbnu'l-Arabî'yi sevmez görünürdü."

Tercüme yanlışı sonucu ortaya çıkan bu metni incelediğimiz zaman, tarihî açıdan bir dizi yanlış ve yanıltıcı hüküm içermekte olduğu, dolayısıyla okuyucuyu yanlış bilgilendirdiği görülecektir. Yukarıdaki metne göre;

---

[8] Bursalı Mehmet Tahir, ***Osmanlı Müellifleri,*** Hazırlayan: Fikri Yavuz-İsmail Özen, İstanbul, ty., I, s.455-456; Munir Aktepe, ***"Taşköprîzâde"***, *İA*, İstanbul, 1979, XII, s.44-45.

[9] Bununla Yemen'de başkadılık yaptığı (h.797-817) dönemi ve bu bölgede Rasûliye Devletinin hâkimiyeti altında yaşayan halk kitlelerini kast ediyoruz.

[10] Taşköprîzâde, Ahmed b. Mustafa, ***Mevzûatu'l-Ulûm Tercemesi,*** Tercüme: Kemâ-leddin Mehmed Efendi, I, s.164. Latin harflerine aktardığımız metnin sadeleştir-mesi ise şu şekilde yapılmıştır: *"İbni Arabî'nin sözleri Yemen'de meşhur olunca, bu sözlerinden dolayı İbni Arabî için iyi yapmıyor derdi. Maksadı o yüksek merte-bedeki hâlini kötülemek değil, yüksek sözlerinin halk tarafından yanlış anlaşıla-cağını ileri sürerdi."* Görüldüğü üzere, yanlış tercüme edilen bu metnin sadeleştiril-mesi de ayrıca yanlış yapılmıştır. Bkz. Taşköprüzade, ***İlimler Ansiklopedisi,*** Sade-leştiren: Mümin Çevik, II, s.126.

a) El-Fîruzâbâdî İbnu'l-Arabî'yi tenkit etmiş, hakkında ileri geri konuşmuştur.

b) Aslında kendisi İbnu'l-Arabî'nin bu görüşlerini benimsemektedir. Ne var ki sırf halkla iyi geçinmek istemesinden dolayı onun fikirlerine karşıymış gibi görünmektedir.

c) Buna göre, halk (Yemen ahalisi) İbnu'l-Arabî'ye ve fikirlerine karşıdır.

Metinden anlaşılan bu yargıları elimizdeki kaynaklardan elde ettiğimiz veriler doğrultusunda değerlendirdiğimizde şu çelişkileri içerdiğini görmekteyiz:

a) el-Fîruzâbâdî, İbnu'l-Arabî'yi tenkit etmediği gibi, onu savunmak üzere bir fetva, iki de risale kaleme almıştır.[11] Hatta talebesi İbn Hacer (Ö.852/ 1448)'den öğrendiğimiz kadarıyla, el-Fîruzâbâdî Buhari'ye yazdığı şerhe, şerhin değerini düşürecek türden, adı geçen mutasavvıfın görüşlerinden bazı alıntılar yapmıştır.[12]

b) O dönemde halk İbnu'l-Arabî'ye karşı olmak şöyle dursun, tam tersine eş-Şeyh İsmail el-Cebertî (Ö.806/1403)'nin de etkisiyle[13] İbnu'l-Arabî'ye karşı sempati duymaktadır.[14]

c) İbn Hacer'in belirttiğine göre, halkın bu sempatisinden dolayı el-Fîruzâbâdî İbnu'l-Arabî'nin görüşlerine katılmasa da onları benimsiyor gözükmüştür. Zira halkla iyi geçinmek istemektedir.[15]

Görüldüğü gibi yapılan yanlış, basit bir tercüme yanlışı olmanın ötesinde el-Fîruzâbâdî gibi bir ilim adamının ve yaşadığı çevrenin tartışmalı bir şahsiyet olan İbnu'l-Arabî'ye bakış açısını ters düz edecek türdendir. Yapmış olduğu-

---

[11] El-Fîruzâbâdî'ye ait fetvâ, ***el-İğtibât bi Muâleceti İbni'l-Hayyât*** adıyla İbnu'l-Ara-bî'nin ***el-Futûhât*** ve ***Fusûs*** gibi kitaplarının okunmasının helal olup olmadığına dair bir sual üzerine kaleme alınmıştır. Fetvanın bir suretini El-Makkarî (Ö.1041/ 1631) ***Nefhu't-Tîb*** adlı eserinde nakleder. Bkz. El-Makkarî, Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed, ***Nefhu't-Tîb min Ğusni'l-Endelusi'r-Ratîb***, (Tah. İhsân Abbâs), Bey-rut, 1968, II, s.176-177. Risâleye ait el yazmalar Süleymaniye Kütb. Lala İsmail, nr. 706; Hamidiyye, nr. 1458; Fatih, nr. 5376'da bulunmaktadır. Ayrıca ***Risale fi Reddi'l-Mu'terizîn alâ İbni'l-Arabî*** adında bir de risalesi mevcuttur. Dârul'-Kutubi'z-Zâhiriyye'de ***Risâle***'ye ait bir yazma nüsha bulunmaktadır.

[12] İbn Hacer, Ahmed b. Alî, ***İnbâu'l-Ğumr bi Ebnâi'l-'Umr fi't-Târîh***, Beyrut, 1986, VII, s.161. Söz konusu şerhin adı ***Menhu'l-Bârî bi's-Seyhi'l-Fesîhi'l-Câri fi Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*** olup, Ed-Dâvudî'nin (Ö.945/1538) belirttiğine göre ibâdât bölü-münün dörtte biri tamamlanan eserin, biten kısmı yirmi cilt kadar olup, tamamı kırk cilt olarak düşünülmüştür. Bkz. Ed-Dâvudî, ***Tabâkâtu'l-Mufessirîn***, Beyrut, ts., II, s.283.

[13] Nitekim adı geçen tarikat şeyhi kendisine İbnu'l-Arabî konusunda karşı çıkan Ah-med en-Naşirî ve el-Mısrî gibi alimleri ülke dışına sürdürmüştür. Bkz. İbn Hacer, ***a.g.e.***, VII, s.161; Es-Sehavî, Şemsuddin Ebu'l-Hayr, ***ed-Davu'l-Lâmi' li Ehli Karni't-Tâsi'***, Beyrut, 1986, II, s.284.

[14] İbn Hacer, ***a.g.e.***, VII, s.161.

[15] İbn Hacer, ***a.g.e.***, VII, s.161.

muz tespite göre, tercümede yapılan hatanın kaynağı; es-Suyûtî'nin (Ö.911/ 1505) İbn Hacer'den kısmen değiştirerek yaptığı nakilde, Taşköprîzâde'nin cümle yapısını bozacak ve karışıklığa yol açacak türden bir değişikliğe gitmesidir.[16]

Şimdi bu hususları göstermek üzere tercüme metnini, Taşköprîzâde'ye ait orijinal metni ve Taşköprîzâde'ye kaynaklık eden es-Suyûtî ve onun da kaynağı konumunda olan İbn Hacer'in metinlerini veriyoruz.

a) Kemaleddin Mehmed Efendi tarafından yapılan tercümenin metni[17]

اول زمانده كه ابن عربينك مقاله سى يمنده اشتهار
بولدى. اول مقاله جهتندن حضرت ابن عربيه دخل ايدوب و
تعييب ايدردى اما مقصدى اول علو مقام ايله آنلرى اول مقاله
ده اتهام دكل ايدى. لكن خلق ايله مداراته مائل اولمق ايله
ظاهر اول مقالاته قائل اولماز ايدى.

"Ol zemânda ki İbn-i Arabî'nin makâlesi Yemen'de iştihâr buldi. Ol makâle cihetinden Hazreti İbn-i Arabî'ye dahl idüb ve ta'yîb iderdi. Amma maksadı ol uluvv-i makâm ile ânları ol makâlede ithâm değildi. Lâkin halk ile mudârâta mâil olmakla zâhir ol makâlâta kâil olmaz idi."

b) Taşköprîzâde'ye ait orijinal metin[18]

وفتح البارى بالسيح الفسيح الجارى فى شرح صحيح البخارى.
قال ابن حجر: ملأه بغرائب المنقولات، و نوادر اللغات. كمل
منه ربع العبادات، فى عشرين جزءا.
(.....)[19]
و غير ذلك من المصنفات الكثيرة. و لما اشتهرت مقالة
ابن العربى اليمن، صار يدخل منها فيه، فشانه . و لم يكن
متهما بالمقالة المذكورة إلا أنه كان يحب المداراة.

---

[16] Mütercim Kemâleddîn Efendi babasının zaman zaman cümle yapısın bozacak bu türden değişikliklere gittiğinden bahisle ibaresinde ortaya çıkan rekaketten söz eder: *"... merhum vâlid-i mâcid bu mahalli dahi İtkân'dan nakl ve irâd eylemiştir. Lâkin İtkân'dan ahir-i kelâmı tayy etmekle tahrîrinde rekâket görülür."* Bkz. Taşköprî-zâde, ***Mevzûât***, II, s.89.

[17] Taşköprîzâde, ***Mevzûât***, Tercüme: Kemâleddîn Mehmed Efendi, I, s.164.

[18] Taşköprîzâde, ***Miftâhu's-Seâde ve Misbâhu's-Siyâde fî Mevzûati'l-Ulûm***, Beyrut, ts., I, s.120.

[19] Orijinal metinde aşağıdaki paragraf bu paragraftan tam bir sayfa sonra geldiğinden dolayı metin içi bütünlük bozulmuştur. Halbuki kaynak metinler dikkate alındığında herhangi bir yanlış anlamaya sebep olmamak için paragraf düzeninin bölünmemesi gerekmektedir.

c) Es-Suyûtî'nin İbn Hacer'den naklettiği metin[20]

فتح البارى بالسيح الفسيح الجارى، فى شرح صحيح البخارى. قال ابن حجر: ملأه بغرائب النقول. و لما اشتهرت مقالة ابن العربى باليمن، صار يدخل منها فيه، فشانه، و لم يكن متهما بالمقالة المذكورة إلا أنه كان يحب المداراة.

d) İbn Hacer'e ait metin[21]

وشرع فى شرح مطول على البخارى ملأه بغرائب المنقولات، وذكر لى أنه بلغ عشرين سفرا إلا أنه لما اشتهرت باليمن مقالة ابن العربى و دعا إليها الشيخ اسماعيل الجبرتى و غلب على علماء تلك البلاد، صار الشيخ مجد الدين يدخل فى شرح البخارى من كلام ابن العربى فى الفتوحات ما كان سببا لشين الكتاب المذكور، ولم أكن أتهم الشيخ بالمقالة المذكورة إلا أنه كان يحب المداراة.

Metinlerde de açıkça görüldüğü gibi yanlış anlamanın sebebi; Es-Suyûtî'nin İbn Hacer'den yaptığı nakli, Taşköprîzâde'nin cümle yapısını bozacak şekilde değiştirmesidir. Buna göre (ملأه بغرائب المنقولات، و نوادر اللغات) kısmından hemen sonra gelmesi gereken (و لما اشتهرت مقالة ابن العربى اليمن) cümlesi tam bir sayfa sonra gelmiş böylece cümlenin iç bütünlüğünü sağlayan unsurlar kaybolmuştur. O yüzden, mütercim metinde geçen (فشانه) cümlesinde (ه) zamirinin İbnu'l-Arabî'ye ait olduğunu zannetmiştir. Halbuki zamir kaynak metinler dikkate alındığında *Miftâhu'-Seâde*'de tam bir sayfa önce zikredilen *"şerh"*in yerini tutmaktadır. Buna göre cümlenin anlamı; *"el-Fîruzâbâdî böylece şerhini kusurlu hâle getirdi"* olması gerekirken, mütercim tarafından cümlenin gramer yapısının doğru çözümlenememesi sonucu, (صار يدخل منها فيه) cümlesindeki (يدخل) fiiline, "dahl itmek" anlamını vermiş, (منها) daki zamirin (المقالة) nin yerini; (فيه) deki zamirin de (ابن العربى) nin yerini tuttuğunu zannetmiştir. Böylece *"...ol makâle cihetinden Hazret-i İbn-i Arabî'ye dahl idüb ve ta'yîb iderdi..."* şeklinde bir tercüme ortaya çıkmıştır. Ayrıca mütercim cümlenin anlam yapısına uygun olması için mechûl (edilgen) olarak okunması gereken yerleri ma'lûm (etken) olarak okumuş, böylece naibu'l-fâil olarak gelmesi gereken el-Fîruzâbâdî'ye ait zamiri fâil zannetmiştir.

---

[20] Es-Suyûtî Celâluddîn, Abdurrahmân b. Ebî Bekr, ***Buğyetu'l-Vuât fî Tabâkâti'l-Luğaviyyeti ve'n-Nuhât***, (Tah. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhim), Beyrut, 1964, s.284.

[21] İbn Hacer, ***İnbâu'l-Ğumr***, VII, s.161.

Pasajın doğru şekli ise şöyledir: "*İbnu'l-Arabî'nin görüşlerinin Yemen'de şöhret bulması üzerine, şerhine bu görüşlerden alıntılar yapmış ve böylece şerhi kusurlu hâle getirmiştir. Gerçi adı geçen görüşlere yer verdiğinden dolayı itham edilmemiştir. Ne var ki kendisinin insanları karşısına almamak, onlarla iyi geçinmek gibi bir huyu vardır.*"[22]

Öyle zannediyoruz ki bu örnek, tercüme işleminin ne denli zor ve sorumluluk isteyen bir iş olduğunu, hatta bazen tercümeyi yapan kişiden mütercim olmanın ötesinde mudakkik ve muhakkik olmayı da istediğini göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Bu arada ülkemizde özellikle Arapçadan Türkçeye yapılan tercümelerin işin ehli tarafından yapılmamasının ciddî yanlış anlamalara sebep olduğunu belirtmek yerinde olacaktır. Kuşkusuz bunda bu hususları ortaya koyacak türden bir tercüme tenkit geleneğinin olmayışı da önemli bir etkendir.

Son olarak mütercimin, tercümenin ön sözünde yaptığı bir çağrıya uyarak sözlerimize son veriyoruz: "Okuyucuların kitapta hataya ve anlayış eksikliğinden kaynaklanan noksanlara rastlamaları hâlinde "Mümin düzeltmeye teşvik edilmiştir." sözü gereğince düzeltilmesi mümkün olanları düzeltip, diğer hatalarını affetmelerini ve bu zayıf kulu hayır duâ ile anmalarını, vefâtından sonra da – kitabı okurken – rûhunu fâtihayla şâd etmelerini ricâ ederim."[23] Başta müellif olmak üzere, oğlu Mütercim Kemaleddin Efendi ve ilmiyye sınıfına mensup bu ailenin tüm fertlerini rahmetle yâd ediyoruz. Ruhları şâd olsun.

---

[22] Kaynak metinler dikkate alındığında bu şekilde olması gereken tercümeyi, Taşköp-rîzâde'nin inşâ kurgusu içerisinde, konunun akışına uygun bir şekilde olması için; el-Fîruzâbâdî'nin Buhârî'ye yazdığı şerhden bahsedilen pasajdan hemen sonra gelmesi gerekmektedir.

[23] Metnin orijinali şu şekildedir: "*...içinde bazı hataya ve kusur-ı fehmden nâşi saka-tâta musâdif olurlarsa ber muktezây-ı* (حمل المؤمن على الصحاح) *kâbil-i tashîh olanları ıslah eyleyüb, vâk'i olan kusurum dâmen-i afivleriyle mestûr ve sadır olan hata ve cürmüm, kalem-i iğmaz ve safh ile mazur ve mağfur olup, bu abd-i zaîfi duay-ı hayr ile yâd ve ba'de vefatihi esnây-ı mutalâada ruhu, kraat-ı fatihay-ı şerife ile şâd eyleyeler*". Bkz. Taşköprîzâde, ***a.g.e.***, I, s.19.